

Anna Olszewska-Ładykowa

"Mariage et industrialisation :
evolution de la mentalité indigène
dans une cité de travailleurs
d'Elisabethville", Georges Forthomme,
Liège 1957 : [recenzja]

Przegląd Socjologiczny / Sociological Review 13/2, 192-193

1959

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Georges Forthomme, *MARIAGE ET INDUSTRIALISATION. Evolution de la mentalité indigène dans une cité de travailleurs d'Elisabethville. Travaux de l'Institut de Sociologie de la Faculté de Droit de Liège. VIII. Liège 1957, ss. 104.*

Badania, które dały podstawę do opracowania książki, prowadzone były przez autora w 1952 roku w miejscowości Elisabethville, leżącej w południowej części kontynentu afrykańskiego na granicy Konga Belgijskiego i brytyjskiej Północnej Rodezji.

Przedmiotem zainteresowań autora są krajowcy przybyli do pracy w mieście z odległych wsi Konga. Badaniami zostali objęci krajowcy zatrudnieni na kolei żelaznej. Uwaga autora skoncentrowała się zwłaszcza na przedstawicielach najliczniej reprezentowanego wśród 6771 pracowników kolei szczepu — Baluba. W owym czasie w Elisabethville znajdowało się 101 050 krajowców.

Autor książki postawił sobie za zadanie przedstawienie przemian, jakie zachodzą wśród krajowców pod wpływem zetknięcia się z cywilizacją europejską, a w szczególności prześledzenia tych zmian, które dotyczą małżeństwa i życia rodzinnego.

Zagadnienie to stanowi część ogólnego problemu socjologicznego, aktualnego obecnie w skali światowej, mianowicie wpływu uprzemysłowienia i urbanizacji na przemiany w rodzinie. W wypadku badań G. Forthomme zagadnienie jest o tyle ciekawsze, że tło obserwowanych przeobrażeń stanowi tu społeczeństwo pierwotne, którego tradycyjne instytucje narażone są na szczególnie silny wstrząs przez oddziaływanie nowoczesnej cywilizacji technicznej.

Krajowiec przed przybyciem do Elisabethville był członkiem zwartej społeczności klanowej, która nakładała na wszystkich swoich członków ściśle określone prawa i obowiązki we wszystkich dziedzinach życia, począwszy od sposobu zdobywania pożywienia kończąc na prawach dziedziczenia i normach postępowania. Żył w prymitywnych warunkach gospodarki naturalnej i w ramach zamkniętej społeczności szczepowej.

Przybycie do miasta stanowi dla krajowca wejście w całkowicie odmienne środowisko społeczne. Odmienność ta dotyczy rodzaju i organizacji pracy, warunków mieszkalnych (wszyscy przybywający zostają umieszczeni w specjalnie dla nich wybudowanych przez pracodawcę domach dobrze wyposażonych). Ponadto stoi przed przybyszami otworem miasto, ze wszystkimi swymi urządzeniami cywilizacyjnymi i kulturalnymi, a wreszcie atrakcyjne przez wzory postępowania i styl życia środowisko białych.

Czy znalezienie się w nowych społeczno-ekonomicznych warunkach ma wpływ na zwyczaje krajowców dotyczące przygotowania, zawarcia i rozwiązania małżeństwa oraz życia wspólnego małżonków? Czy zmienia się typ rodziny krajowców? Jakie w związku z tym zachodzą przemiany w ich świadomości? Odpowiedź na te pytania stanowi treść książki.

Książka zbudowana jest z wprowadzenia, trzech rozdziałów oraz wniosków końcowych.

We wprowadzeniu omówiona została metoda badań, następnie scharakteryzowane pod względem geograficznym, gospodarczym i społecznym środowisko pierwotne krajowców i nowe środowisko przemysłowe.

Rozdział pierwszy został zatytułowany: Małżeństwo. Uwaga autora skoncentrowała się głównie na dwóch sprawach: a) przygotowanie do małżeństwa, b) zaręczyny wraz z zawarciem małżeństwa. Przy omawianiu tych zagadnień autor porównuje zwyczaje obowiązujące krajowców w starym środowisku ze zwyczajami, które funkcjonują już w środowisku nowym. Podobnie stara się znaleźć różnicę w charakterystyce społecznego znaczenia tych instytucji w obu środowiskach. Metoda porównywania jest stosowana przez autora

również w następnych rozdziałach czyniąc przez to konstrukcję książki przejrzystą i zrozumiałą.

Rozdział drugi zatytułowany: *Życie małżeńskie*, poświęcony jest kwestiom zdobycia pożywienia i zwyczajom związanym z jego przygotowaniem, opisowi życia intymnego małżonków ze szczególnym uwzględnieniem okresu ciąży, jej znaczenia społecznego i moralnego. Następnie przedstawione są zwyczaje związane z pologiem oraz urodzeniem bliźniąt, wreszcie poruszany jest problem wychowania dzieci.

Rozdział trzeci skoncentrowany jest na problemie rozwiązania małżeństwa. Szczegółowo zatem omówiony jest przypadek rozwiązania małżeństwa przez śmierć i związane z tym zwyczaje, opis prawa dziedziczenia, a także unieważnienie małżeństwa oraz kwestie związane z rozwodem.

Zakończenie obejmuje wnioski autora sprowadzające się w skrócie do następujących twierdzeń: w społeczeństwie krajowców zachodzi ewolucja w związku z wejściem do środowiska przemysłowego związanego z cywilizacją europejską. Ewolucja ta polega na przyjmowaniu wzorów europejskich. Jednakże głębokość przemian jest niejednakowa i zależna od wieku krajowców. Autor widzi trzy kategorie ludzi różniące się między sobą stosunkiem do cywilizacji europejskiej. Pokolenie najstarsze w najmniejszym stopniu odchodzi od wzorów tradycyjnych, w których wyrastało. Pokolenie średnie ulega w większym stopniu wpływom nowego środowiska, co wyraźnie zaznacza się w zmianie jego zwyczajów. Najbardziej rewolucyjną rolę w stosunku do tradycyjnych zwyczajów spełniają według autora najmłodszy, tzn. krajowcy w wieku od 20 do 35 lat, którzy wychowywali się w miejskiej szkole a także nierzadko stykali się z działalnością chrześcijańskich misjonarzy. To pokolenie nie ma zabobonnego podziwu dla osiągnięć techniki i kultury europejskiej. Ono też jest nosicielem nowych haseł cywilizacji dla krajowców, nawiązującej do ich charakteru narodowego i dotychczasowej tradycji.

Zdaniem autora nowe społeczno-ekonomiczne warunki bytu krajowców doprowadziły do rozpadu rodziny w szerszym znaczeniu i stworzyły tendencję do ograniczenia jej do małżonków oraz ich dzieci. Przez to samo zaczyna się rwać solidarność klanowa pociągając za sobą rozkład grupy klanowej. Autor wysuwa spostrzeżenie, że wszystkie przeobrażenia zmierzają nadal w tym kierunku, jednakże nie oznacza to bynajmniej zupełnego zerwania krajowców z tym, co autor nazywa „duchem afrykańskim”.

Metodą badawczą stosowaną przez autora był wywiad, mający charakter swobodnej rozmowy dotyczącej trybu życia, rodziny i przeszłości rozmówcy. Badanymi byli zarówno mężczyźni jak kobiety. Autor wspomina o dwóch trudnościach, jakie napotkał w prowadzeniu badań: pierwsza to przeważająca ilość analfabetów, która kazała uciec się do wywiadu jako głównej techniki badawczej, drugą był nieufny i podejrzliwy stosunek krajowców utrudniający początkowe etapy badań.

Książka zawiera ponadto dość bogatą bibliografię pozycji poświęconych wynikom badań antropologicznych, etnograficznych, językowych i socjologicznych, które prowadzone były wśród ludności Afryki.

Omawiana praca stoi na pograniczu socjologii i etnologii, zawiera solidny materiał naukowy, opracowany w sposób uporządkowany, co jest wyraźną jej zaletą.

Anna Olszewska-Ladykowa